

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС

УДК 343.98

Володимир Бараняк
Національний університет “Львівська політехніка”,
кандидат хімічних наук, доцент,
доцент кафедри кримінального права і процесу
Навчально-наукового інституту права, психології та інноваційної освіти
baranyakvm@gmail.com
ORCID: 0000-0001-6161-7862

СПЕЦИФІКА ВЗАЄМОДІЇ СЛІДЧОГО З ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВИМИ ОРГАНАМИ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ, ПОВ’ЯЗАНИХ ІЗ НЕЗАКОННИМ ОБІГОМ ВИБУХОВИХ РЕЧОВИН І ВИБУХОВИХ ПРИСТРОЇВ

<http://doi.org/10.23939/law2022.34.123>

© Бараняк В., 2022

Досліджено специфіку взаємодії слідчого з оперативно-розшуковими органами під час розслідування кримінальних правопорушень, пов’язаних із незаконним обігом вибухових речовин і вибухових пристроїв, взаємодію слідчого з оперативними службами на етапі розгляду інформації про ознаки складу злочину, відмінність ситуацій взаємодії за суб’єктами взаємодії і за порядком залучення співробітників оперативних апаратів до спільної діяльності. Розглянуто додаткові класифікаційні підстави форм взаємодії, такі як зміст діяльності взаємодіючих осіб, тривалість взаємодії та ініціатор взаємодії. Акцентовано увагу на відмінності під час виявлення фактів незаконного обігу вибухових речовин і вибухових пристроїв інформаційної і діяльної форм взаємодії.

Наголошено на практичному значенні для оптимізації роботи слідчого і оперативного працівника з перевірки слідчих версій узгодженого планування здійснюваних заходів.

Розглянуто напрямки перетворення раніше отриманої інформації, а саме: об’єднання окремих, розрізнених часом, даних шляхом реалізації у межах взаємних консультацій членів слідчо-оперативної групи, обговорення отриманих результатів їх діяльності; наращування інформації внаслідок перевірки наявних даних із різних видів оперативно-довідкових обліків; перетворення отриманої інформації для розшуку, складання суб’єктивних портретів, проведення попередніх досліджень для отримання нової інформації або підтвердження наявної.

Ключові слова: взаємодія, слідчий, оперативно-розшуковий орган, форми взаємодії, напрямки взаємодії, незаконний обіг вибухових речовин і вибухових пристроїв.

Постановка проблеми. Ефективність роботи слідчого під час виявлення і розслідування злочинів, пов’язаних із незаконним обігом вибухових речовин і вибухових пристроїв, залежить від

вчасного вирішення питання про взаємодію з оперативними службами ще на етапі розгляду інформації про ознаки складу злочину. Слідчому важливо перебувати в курсі проведених оперативними службами заходів і брати участь у перевірці первинних версій. Від правильно організованої взаємодії слідчого і оперативних служб залежать хід і терміни розслідування у кримінальному провадженні.

Аналіз дослідження проблеми. Актуальність взаємодії слідчих та оперативних підрозділів, які здійснюють розкриття та розслідування кримінальних правопорушень, досліджували такі вчені, як: О. М. Бандурка, В. П. Бахін, В. Д. Берназ, Р. С. Белкін, Г. П. Власова, А. Ф. Волобуєв, В. В. Голубєв, Ю. М. Грошевий, І. М. Гуткін, В. С. Зеленецький, В. В. Іванов, Д. О. Компанієць, В. В. Топчий, А. Я. Дубинський, В. І. Фашинник, Н. С. Тюрин, А. М. Подопрелов, М. М. Михеєнко та інші.

Метою статті є дослідження специфіки взаємодії слідчого з оперативно-розшуковими органами під час розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із незаконним обігом вибухових речовин і вибухових пристроїв.

Виклад основного матеріалу. Розслідування – система взаємопов'язаних слідчих дій, що здійснюються у певній послідовності і проводяться з метою встановлення всіх необхідних обставин справи і доказування, заснованих на плануванні і слідчих версіях, що впливають із способу вчинення злочинів із використанням науково-технічних засобів і регульованих відповідними законами. Важливо відзначити, що однією з умов провадження досудового слідства, яка значно підвищує його ефективність, є взаємодія слідчого з органами дізнання [1].

У сучасних умовах слідчий не може розкривати злочини самостійно. Розкриття і розслідування кримінального правопорушення стає все більше колективною діяльністю. Успіх цієї діяльності тісно пов'язаний із організацією взаємодії між людьми, що скеровують свої сили на здійснення цього важливого завдання. В органах внутрішніх справ розкриття кримінальних правопорушень залежить від спільних та узгоджених дій слідства і оперативно-розшукових підрозділів.

Слідчий, у якого є конкретне кримінальне провадження, має більш повне уявлення про всі факти вчиненого кримінального правопорушення, тому тільки він може правильно організувати як свою роботу, так і роботу інших служб органів внутрішніх справ, спрямовану на його розкриття. У встановленому законом порядку слідчий скеровує в різні служби ОВС окремі доручення і вказівки, які є обов'язковими для виконання. Слідчий повинен бути хорошим організатором. Одне з головних його завдань – об'єднати під час розслідування роботу багатьох людей різних спеціальностей; він має право і повинен забезпечити виконання необхідних функцій тими, хто за законом зобов'язаний надавати йому допомогу [2].

Стосовно розкриття і розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із незаконним обігом вибухових речовин і вибухових пристроїв, взаємодія здійснюється між органами досудового слідства і дізнання. Взаємодія під час розслідування зазначеної категорії кримінальних правопорушень набуває значення однієї з основних ідей організації боротьби з незаконним обігом вибухових речовин і вибухових пристроїв і, по суті, стає найважливішим елементом організації та управління в цій сфері. Це відображається у структурі правоохоронних органів, посадових обов'язків їх співробітників, в своєрідності їх функцій і методів діяльності, закріплюється в нормах права.

Під час організації спільної діяльності підрозділів органу внутрішніх справ можуть складатися різні ситуації взаємодії. Найчастіше вони розрізняються за суб'єктами взаємодії і за порядком залучення співробітників оперативних апаратів до спільної діяльності. Необхідність взаємодії слідчих і оперативно-розшукових органів обумовлена об'єктивними факторами. Ці підрозділи наділені різними компетенціями та юрисдикцією, у них різні методи і засоби, технічне забезпечення у вирішенні правоохоронних завдань.

Форми взаємодії під час розслідування виділеної категорії кримінальних правопорушень не обмежуються їх поділом на процесуальні і організаційні. Серед додаткових класифікаційних підстав можна виділити:

- зміст діяльності взаємодіючих осіб;
- тривалість взаємодії;
- ініціатора взаємодії.

Зміст діяльності взаємодіючих осіб. Така форма взаємодії оперативних співробітників зі слідчим може стосуватися окремих елементів (блоків) розслідування, коли необхідно встановити, наприклад, джерело походження саморобних вибухових пристроїв або канал постачання засобів підірвання військового призначення, або коло осіб, що беруть участь у розкраданні вибухових речовин із певного складу.

Тривалість взаємодії. Взаємодія може бути постійно діючою і тимчасовою. До постійно діючих належать спеціалізовані слідчо-оперативні групи, утворені для розкриття злочинів окремої категорії. До тимчасових – форми, які використовуються тільки тоді, коли виникає необхідність у цьому у слідчого або оперативного працівника. Тимчасова взаємодія визначається як часовими інтервалами спільної роботи (наприклад, робота на місці проведення обшуку в складі слідчо-оперативної групи), так і тривалістю окремого етапу в розслідуванні конкретного кримінального правопорушення (наприклад, розшук підозрюваного і його затримання).

Ініціатори взаємодії. В окремих випадках ініціатором організації взаємодії може бути не слідчий, а співробітник оперативно-розшукових підрозділів (наприклад, карного розшуку). Зазвичай, подібна ситуація виникає за тих умов, коли оперативний співробітник має більший, порівняно зі слідчим, досвід розслідування певної категорії злочинів, краще володіє ситуацією, у якій може проявитися небезпека застосування вибухових пристроїв чи боєприпасів.

Під час виявлення фактів незаконного обігу вибухових речовин і вибухових пристроїв взаємодія може відрізнитися як “інформаційна” і “діяльна”. Змістом інформаційних форм взаємодії є обмін відомостями (характеристики вибухових речовин та їх компонентів, схеми детонаторів саморобних пристроїв, способи їх застосування), спільна їх оцінка та визначення шляхів використання наявної інформації, узгодження майбутніх дій. До “діяльних” можна віднести форми будь-яких конкретних дій (наприклад, контрольована закупівля вибухонебезпечних об’єктів, організація засідок, прослуховування телефонних переговорів тощо).

Частина розглянутих форм взаємодії характеризується наявністю безпосереднього особистого контакту взаємодіючих осіб. У цьому випадку діють різні форми впливу і впливу особистостей суб’єктів один на одного. Інші здійснюються, минаючи особистий контакт (телефоном, шляхом надання письмових документів, повідомлень тощо). Внаслідок цього ступінь узгодженості, способи організації і здійснення спільної діяльності зазначених осіб різні. Ця підстава дає можливість класифікувати форми взаємодії на контактні і безконтактні.

У спеціальній літературі зазначається, що добре організована діяльність слідчо-оперативної групи (далі – СОГ) забезпечує успішне розслідування складних і заплутаних справ, призводить до чіткої тенденції до збільшення періоду узгодженої діяльності слідчого і оперативного співробітника [3, с. 138–143]. Ця форма взаємодії вельми ефективна під час розкриття та розслідування кримінальних правопорушень, пов’язаних із незаконним обігом вибухових речовин і вибухових пристроїв. Під час створення і діяльності таких формувань необхідно розрізняти процесуальний і організаційний аспекти [4, с. 217–224].

З організаційного боку, СОГ є формуванням, що об’єднує слідчих і працівників органу дізнання, що мають спільне завдання з широким використанням як процесуальних засобів, так і оперативно-розшукових заходів, що застосовуються органом дізнання. З процесуального боку, це два формування, що узгоджено працюють, одне з яких (слідчі) постійно виконує відповідні проце-

суальні дії з розслідування кримінальних правопорушень, а інше (співробітники органу дізнання) надає йому сприяння і виконує доручення і вказівки першого щодо провадження слідчих і розшукових дій.

Велике практичне значення для оптимізації роботи слідчого і оперативного працівника з перевірки слідчих версій має узгоджене планування здійснюваних заходів. Єдиний узгоджений план розкриття кримінальних правопорушень вносить у роботу взаємодіючих суб'єктів організаційний початок, надає розслідуванню логічну послідовність і раціональність, сприяє більш цілеспрямованій роботі різних служб. Планування дає змогу оптимально поєднувати провадження слідчих дій із оперативно-розшуковими заходами. Нарешті, план розслідування дисциплінує членів слідчо-оперативної групи у виконанні ними своїх обов'язків.

Оцінка взаємодії слідчих і оперативно-розшукових органів під час розкриття та розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із незаконним обігом вибухових речовин і вибухових пристроїв, є комплексною і враховує систему численних, зокрема різнорівневих, зв'язків.

Організаційна структура взаємодії як всередині слідчо-оперативної групи, так і з іншими (зовнішніми) елементами сил і засобів правоохоронних органів може бути побудована, виходячи з системного розгляду процесів збору, передачі та аналізу інформації, постановки цілей, формування альтернатив, вироблення і реалізації рішень для розкриття кримінальних правопорушень у найкоротші терміни.

Взаємодія слідчого з оперативно-розшуковими органами під час розкриття і розслідування кримінальних правопорушень у сфері незаконного обігу вибухових речовин і вибухових пристроїв має яскраво виражені особливості. По-перше, збільшення розшукової та доказової інформації в основному здійснюється не шляхом отримання нових даних, фактів або слідів, а внаслідок переробки вже отриманої інформації. По суті, відбувається перетворення, розшифровка даних, отриманих у перші години діяльності слідчо-оперативної групи з розкриття і розслідування кримінального правопорушення. По-друге, перетворення раніше отриманої інформації, зазвичай, здійснюється за трьома напрямками:

1. Об'єднання окремих, розрізнених часом, даних. У результаті синтезу окремих джерел інформації виникає нова якість – нова інформація. Такий процес реалізується в межах взаємних консультацій членів слідчо-оперативної групи, а також під час обговорення отриманих результатів їх діяльності (слідчого, оперативного працівника, фахівця-криміналіста).

2. Нарощування інформації відбувається унаслідок перевірки наявних даних із різних видів оперативно-довідкових обліків.

3. Отримана інформація перетворюється (зазвичай, в технічному відношенні) з метою її широкого використання для розшуку – орієнтування, складання суб'єктивних портретів або фактичних портретів злочинців, а також швидкої їх передачі адресатам – патрульній поліції, територіальним ОВС тощо.

4. Проведення попередніх досліджень для отримання нової інформації або підтвердження наявної.

Існує низка слідчих і оперативно-розшукових дій, мета яких фіксована – добути докази про кримінальне правопорушення, встановити і затримати особу, яка його вчинила. Для цієї мети є певні ресурси сил і засобів (достатні або недостатні для виконання цих дій). Деякі дії можна виконати, використовуючи різну кількість і комбінації ресурсів, за цього одні способи можуть бути кращими за інших. Не всі дії можна виконати кращими способами через відсутність відповідних ресурсів або цілих елементів інфраструктури системи або їх взаємодії. Остання умова і створює труднощі у вирішенні завдання, тому що в іншому випадку всі кримінальні правопорушення розкривалися б за короткий термін і невеликими силами.

Висновки. Підсумовуючи вищевикладене, слід наголосити, що донедавна більшість рекомендацій із підвищення ефективності і якості діяльності правоохоронних органів ґрунтувалися на досвіді і здоровому глузді. На сьогодні потреби, що виникають у науково обґрунтованих методах і засобах боротьби зі злочинністю, відображені в широкому використанні передових методів аналізу систем і процесів, зокрема математичного моделювання і оптимізації змісту і форм взаємодії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Актуальні проблеми досудового розслідування : зб. тез доповідей IV Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Київ, 1 лип. 2015 р.). Київ, 2015. 360 с. URL: <http://www.naiu.kiev.ua/files/naukova-diyalnist/naukovi-zaxodi/zbirniki/2015/zbirn-probl-dos-rozslid.pdf>.
2. Маковецька Н. Є., Француз-Яковець Т. А., Колодіна А. С., Кір'яков В. В., Бараняк В. М. (2021). Криміналістика : підручник. Київ : Університет "КРОК". 512 с.
3. Топчій В. В. (2014). Взаємодія органів досудового розслідування та оперативних підрозділів у складі слідчо-оперативних груп. *Юридичний вісник*. № 4(33). С. 138–143. URL: http://law.nau.edu.ua/images/Nauka/Naukovij_jurnal/2014/statji_n4-33_2014/29.PDF.
4. Яковлев О. (2017). Взаємодія слідчого з оперативними підрозділами під час проведення слідчих (розшукових) дій. *Науковий часопис Національної академії прокуратури України*. № 1(13). С. 217–224. URL: <http://www.chasopysnapu.gp.gov.ua/chasopys/ua/pdf/1-2017/yakovlev.pdf>.

REFERENCES

1. Aktual'ni problemy' dosudovogo rozsliduvannya [Current issues of pre-trial investigation]: zb. tez dopovidej IV Vseukr. nauk.-prakt. konf. (m. Ky'yiv, 1 ly'p. 2015 r.). Ky'yiv, 2015. 360 p. URL: <http://www.naiu.kiev.ua/files/naukova-diyalnist/naukovi-zaxodi/zbirniki/2015/zbirn-probl-dos-rozslid.pdf>.
2. Makovecz'ka N. Ye., Francuz-Yakovecz' T. A., Kolodina A. S., Kir'yakov V. V., Baranyak V. M. (2021). Kry'minalisty'ka [Criminalistics]: navch. Pidruchny'k. Ky'yiv: Universy'tet "KROK". 512 p.
3. Topchij V. V. (2014). Vzayemodiya organiv dosudovogo rozsliduvannya ta operaty'vny'x pidrozdiliv u skladi slidcho-operaty'vny'x grup [Interaction of pre-trial investigation units and operative subdivisions within investigative and operative groups]. *Yury'dy'chny'j visny'k*. No 4(33). P. 138–143. URL: http://law.nau.edu.ua/images/Nauka/Naukovij_jurnal/2014/statji_n4-33_2014/29.PDF.
4. Yakovlyev O. (2017). Vzayemodiya slidchogo z operaty'vny'my' pidrozdilamy' pid chas provedennya slidchy'x (rozshukovy'x) dij [Interaction of the investigator with operational units during investigative (search) actions]. *Naukovy'j chasopys' Nacional'noyi akademiyi prokuratury' Ukrayiny'*. No 1(13). P. 217–224. URL: <http://www.chasopysnapu.gp.gov.ua/chasopys/ua/pdf/1-2017/yakovlev.pdf>.

Дата надходження: 01.04.2022 р.

Volodymyr Baranyak

Lviv Polytechnic National University,
Candidate of Chemical Sciences, Associate Professor,
Associate Professor of Criminal Law and Procedure
Educational and Scientific Institute of Law, Psychology and Innovative Education
baranyakvm@gmail.com
ORCID: 0000-0001-6161-7862

A SPECIFIC OF THE INTERACTION OF THE INVESTIGATOR WITH THE OPERATIONAL UNITS DURING INVESTIGATION OF CRIMINAL OFFENCES, EXPLOSIVES AND EXPLOSIVE DEVICES RELATED TO ILLEGAL TURNOVER

The article examines the specifics of the investigator's interaction with operational and investigative units during the investigation of criminal offenses related to the illicit trafficking of explosives and explosive devices, the investigator's interaction with operational services at the stage of

reviewing information about the crime, differences in interaction interaction and the procedure for involving operational staff in joint activities. Additional classification bases of forms of interaction such as the maintenance of activity of interacting persons, duration of interaction and the initiator of interaction are considered. Emphasis is placed on the differences in identifying the facts of illicit trafficking in explosives and explosive devices of information and active forms of interaction.

Emphasis is placed on the practical importance for optimizing the work of the investigator and operational officer to verify the investigative versions of the coordinated planning of activities.

The directions of transformation of previously received information are considered, namely, unification of separate, time-separated data by realization within the limits of mutual consultations of members of investigative and operative group, discussion of the received results of their activity; increasing information by checking the available data on various types of operational and reference accounting; transformation of the received information for search, drawing up of subjective portraits, carrying out of preliminary researches for reception of the new information or confirmation of the available.

Key words: interaction, investigator, operational units, forms of interaction, directions of interaction, illegal turnover of explosives and explosive devices.